

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
RT III 1999, 9, 90

3-4-1-2-99 Tallinna halduskohtu taotluse tunnistada kehtetuks omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 1 lg 3 ja § 15 lg 5 läbivaatamine

Vastu võetud 02.03.1997

RIIGIKOHTU PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVEKOHTUKOLLEGIUMI OTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Tartus 17. märtsil 1999.a

3-4-1-2-99

Tallinna Halduskohtu taotluse tunnistada kehtetuks Omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 1 lg 3 ja § 15 lg 5 läbivaatamine.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, koosseisus eesistuja Uno Lõhmus, liikmed Tõnu Anton, Lea Kalm, Ants Kull ja Jüri Põld, vaatas 3. märtsi 1999. a avalikku koostuistungil Riigikogu esindaja Mati Meose, õiguskantsleri Eerik-Juhan Truuvälja ja justiitsministri esindaja Priidu Pärnaosavõtul ning kolleegiumi sekretäri Piret Lehemetsa juuresolekul läbi Tallinna Halduskohtu 22. jaanuari 1999. a taotluse.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile esitatud materjalidest

nähtub:

Karin Maria Salm esitas 23. detsembril 1991. a Tallinna Linnavarade Ametile avalduse Tallinnas Paldiski mnt 6 asuva õigusvastasel võõrandatud vara tagastamiseks. Õigusvastasel võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise Tallinna linnakomisjoni 11. mai 1998. a otsusega jäeti K. M. Salmi avaldus rahuldamatapõhjusel, et ta ei kuulu omandireformi aluste seaduse §-s 8 märgitud omandireformi õigustatud subjektide ringi. K. M. Salm esitas kaebuse ÖVVTK keskkomisjonile, kes jättis kaebuse rahuldamata. Seepeale vaidlustas K. M. Salm ÖVVTK Tallinna linnakomisjoni otsuse Tallinna Halduskohtus.

Tallinna Halduskohtu 22. jaanuari 1999. a otsuse kohaselt esitas K. M. Salm õigusvastasel võõrandatud vara tagastamise avalduse omandireformi aluste seaduse § 8 lg 3 p 2 alusel kui endise omaniku lapse abikaasa, sest endise omaniku laps on surnud. 29. jaanuaril 1997. a vastu võetud omandireformiga seonduvate õigusaktidemootmise seaduse § 1 lg-ga 3 muudeti omandireformi aluste seaduse sedasätet ja punktist 2 jäeti muu hulgas välja sõnad «endise omaniku lapse abikaasa, kui endise omaniku laps on surnud (sõltumata surma ajast)». Vastavalt omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse §-le 15 lg 5 ei kohaldata omandireformialuste seaduse § 8 lg 3 p 2 muudatust juba õigustatud subjektiks tunnistatud endise omaniku lapse abikaasasuhtes. Kuna K. M. Salmi suhtes ei olnud omandireformi õigustatud subjektiks tunnistamise otsust enne selle seaduse jõustumist tehtud, siis lähtus ÖVVTK Tallinna linnakomisjon 11. mai 1998. a otsuse tegemisel omandireformialuste seaduse § 8 lg 3 p 2 uuest redaktsioonist ning jättis K. M. Salmi avalduse rahuldamata.

Tallinna Halduskohus jättis omandireformiga seonduvate õigusaktidemootmise seaduse § 1 lg 3 ja § 15 lg 5 kohaldamata nende vastuolu tõttu põhiseaduse §-dega 10 ja 12. Kohus tunnistas täielikult seadusevastaseks vaidlustatud otsuse osas, millega jäeti rahuldamata K. M. Salmi avaldus põhjusel, et taotleja ei kuulu omandireformi aluste seaduse §-s 8 märgitud omandireformi õigustatud subjektide ringi. Kohtuotsuse põhjenduste järgi tegutses K. M. Salm õigusvastasel võõrandatud vara tagastamise avalduse esitamisel sel ajal kehtinud omandireformi aluste seaduse jaselle alusel antud õigusaktide kohaselt. Põhiseaduse §-st 10 tulenevalt kehtib Eestis õiguskindluse ja õiguspärase ootuse printsiip, mille kohaselt onigauhel õigus tegutseda mõistlikusootuses, et rakendatav seadus jääb kehtima. Omandireformi aluste seaduse § 4 mõttes on K. M. Salm omandireformi õigustatud subjekt, kes realiseeris 23. detsembril 1991. a avalduse esitamisega oma seadusliku õigust nõuda õigusvastasel võõrandatud vara tagastamist omandireformi aluste seaduse § 8 lg 3 p 2 alusel. Omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 15 lg 5 jagab omandireformi aluste seaduse §-s 4 tähendatud õigustatud subjektid isikuteks, kelle suhtes haldusakt omandireformi õigustatud subjektiks tunnistamise kohta on vastu võetud, ning isikuteks, kelle suhtes sellist otsustust ei jõutud enne seaduse muutmist teha. Avalduste läbivaatamise tähtaega ei ole kehtestatud ning avaldajast ei sõltu, millise aja jooksul võtab ÖVVTK kohalik komisjon vastu otsuse tunnistada avaldaja omandireformi õigustatud subjektiks. Seega

seatiõigustatud subjektid seaduse muudatusega ebavõrdsesse olukorda, millega rikutipõhiseaduse §-s 12 sätestatudvõrdse kohtlemise põhimõtet.

Juhindudes põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 5 lõikest 2, esitas TallinnaHalduskohus 22. jaanuaril 1999. a Riigikohtule taotluse tunnistada kehtetuksomandireformiga seonduvateõigusaktide muutmise seaduse § 1 lg 3 ja § 15 lg 5nende vastuolu tõttu põhiseaduse §-dega 10 ja 12.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi istungil väitisRiigikogu esindaja, etomandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 1 lg 3ja § 15 lg 5 ei ole vastuolus põhiseaduse§-dega 10 ja 12. Isiku nõudeõigus riigi vastu tekib siis, kuikohalik komisjon on esitatud avalduse ja lisadokumentide alusel tunnistanud isikuõigustatud subjektiks. Omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 15 lõikega 5 ongi nende isikute õiguspäraneootus tagatud. Õiguskindluse, õiguspärase ootuse ja võrdsekohtlemise põhimõtted ei pruugi olla reformiseaduste puhul prioriteetsed.

Õiguskantsleri arvamuse järgi on omandireformiga seonduvateõigusaktide muutmise seaduse § 1 lg 3ja § 15 lg 5 vastuolus põhiseaduse §-ga 10, sest onrikutud õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõtteid.Õiguskantsler nõustus ka Tallinna Halduskohtu seisukohaga, et nimetatudsätted on vastuolus põhiseaduse§-ga 12, mis tagab kõigi võrdse kohtlemise seaduse ees.

Justiitsministri esindaja leidis, et vaidlustatud seadusesätted ei olevastuolus põhiseaduse §-dega 10 ja 12,küll aga võib tekkida küsimus kohaliku omavalitsuse haldustegevusevastavusest põhiseadusele, sest avaldust eivaadatud läbi mõistliku aja jooksul.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, tutvunud esitatud materjalideganing ära kuulanud Riigikoguesindaja, õiguskantsleri ja justiitsministri esindaja,

leidis:

I. Omandireformi aluste seaduse § 8 lõige 3 punkt 2(13. aprilli 1994. a redaktsioonis) sätestas, et kuiõigusvastaselt võõrandatud vara endine omanik on surnud ning tematestamenti ei ole või see ei vasta samaparagrahvi 2. lõike nõuetele või testament ei hõlma koguõigusvastaselt võõrandatud vara või testamendijärgnepärija (pärijad) on surnud, on kas kogu õigusvastaseltvõõrandatud vara või selle testamendis märkimata osalatuses omandireformi õigustatud subjektideks endise omaniku lapse abikaasa, kuiendise omaniku laps on surnud (sõltumata surma ajast), ning endise omaniku lapselapsed ja teised alanejad sugulased, kui nende vanemon surnud (sõltumata surma ajast), võrdsetes osades, kusjuures neil on õigusnõuda ainult selle vara tagastamistvõi kompenseerimist, millele oleks olnud õigus nende abikaasal või vanemal.

Omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 1lõikega 3 muudeti omandireformi alusteseaduse § 8 lõike 3 punkti 2 ning sellest jäeti väljasõnad «endise omaniku lapse abikaasa, kui endise omanikulaps on surnud (sõltumata surma ajast), ning» ja sõnad«abikaasal või».

Sama seaduse § 15 lõikes 5 sätestati, et omandireformi alusteseaduse § 8 lõike 3 punkti 2 muudatuste kohaldada juba õigustatud subjektiks tunnistatud endise omaniku lapse abikaasa suhtes.

Seega tulenevalt omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse§ 1 lõikest 3 ja § 15lõikest 5 ei ole endise omaniku lapse surma korral endise omaniku lapse abikaasaenam õigustatud nõudmaõigusvastaselt võõrandatud vara tagastamist või kompenseerimist,kui teda ei jõutud õigusvastaselt võõrandatudvara tagastamise ja kompenseerimise maakonna- või linnakomisjoni otsusegatunnistada omandireformi õigustatudsubjektiks enne 2. märtsi 1997. a.

II. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium järgib30. septembri 1998. a otsuses väljendatudseisukohta, et kuna põhiseaduse rakendamise seadus ei tee omandireformi seadustesuhtes erandit, siis tulenevalt põhiseaduse § 3 lõikest 1 peavad ka omandireformireguleerivad seadused ning nende muudatused olemakooskõlas põhiseadusega.

Põhiseaduse §-s 10 on sätestatud, et põhiseaduse teisespeatükis loetletud õigused, vabadused jakohustused ei välista muid õigusi, vabadusi ega kohustusi, mis tulenevadpõhiseaduse mõttest või on sellegakooskõlas ja vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatlikuõigusiõiguse põhimõtetele. Demokraatlikuõigusiõiguse põhimõtete hulka kuuluvad ka õiguskindlus jaõiguspärane ootus. Nendest põhimõtetest tuleneb igaiõiguse mõistlikule ootusele, et seadusega lubatud rakendatakse isikute suhtes, kes onhakanud oma õigustrealiseerima. Seadus, mis seda õigust rikub, on vastuolus põhiseadusega (vt kapõhiseaduslikkuse järelevalvekolleegiumi 30. septembri 1994. a otsus -- RT I 1994, 66,1159 -- ja 30. septembri 1998. a otsus -- RT I 1998,86/87, 1434).

Vastavalt omandireformi aluste seaduse § 16 lõikele 1 oliomandireformi õigustatud subjektidel õigusesitada õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise avaldusi kuni 1992. aasta17. jaanuarini. Seaduse «Avalduste esitamise tähtaegade ennistamise korrastõigusvastaselt võõrandatud varatagastamisel ja kompenseerimisel» kohaselt võisid need omandireformiõigustatud subjektid, kelle avaldus jäikehtestatud tähtjaks esitamata, taotleda õigusvastaselt võõrandatudvara tagastamise ja kompenseerimise keskkomisjonilt avalduse esitamise tähtaajennistamist. Tähtaja ennistamise taotlusi võeti vastu kuni 1993. aasta31. märtsini.

Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise nõudeõigust omavatel isikutel, kesesitasid õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise avalduse tähtaegselt või kelle

avalduseesitamise tähtaeg ennistati, oli kooskõlas õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõttega alust eeldada, et nendeomandireformi õigustatud subjektiks tunnistamine otsustatakse avalduse esitamise ajalkehtinud seaduse alusel. Avalduse esitamisega asusid need isikud realiseerima seadusega antud õigust nõuda õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamist või kompenseerimist ning neil oli mõistlik ootus, et seda õigust põhjendamatult ära ei võeta.

Eeltoodud põhjustel on omandireformiga seonduvate õigusaktidemuutmise seaduse § 1 lõige 3 vastuoluspõhiseaduse §-ga 10.

Kuna omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 15 lõikega 5 nähti ette, et osutatud seadusemuudatust ei kohaldata endise omaniku lapse abikaasa suhtes, kes juba on omandireformi õigustatud subjektiks tunnistatud, siis sellega on seadusandja rikkunud põhiseaduse § 121 lõikes 1 sätestatud põhimõtet, millekohaselt tuleb tagada kõigi võrdne kohtlemine seadusees. Omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 1 lõikega 3 ja § 15 lõikega 5 liigitati isikud, kes olid õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise avalduse esitamisega asunud kehtestatud korras oma subjektiivset õigust realiseerima, isikuteks, kelle avalduse läbivaatamisel on nõude õigust tunnustav otsus tehtud enne 2. märtsi 1997. a, ja isikuteks, kelle nõude õigust tunnustavat otsust selleks kuupäevaks tehtud ei ole. Need isikud, kelle subjektiivset õigust oli jõutud haldusaktiga enne eelnimetatud kuupäeva tunnustada, saavad avalduseesitamise ajal kehtinud omandireformi aluste seaduse § 8 lõike 3 punktis 2 antud õigust realiseerida. Isikud, kelle suhtes nõude õigust tunnustavat akti enne seda kuupäeva anda ei jõutud, jäeti seadusega lubatud õigusest ilma. Seega on seadusandjavõrdse kohtlemise põhimõtte vastaselt jätnud osa õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise nõude õigust realiseerima asunud isikute suhtes õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõttekohaldamata.

Õiguskindluse ja õiguspärase ootuse ning võrdse kohtlemise põhimõtete rikkumise tõttu on omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 1 lg 3 ja § 15 lg 5 vastuolus põhiseaduse §-dega 10 ja 12.

Juhindudes põhiseaduse § 152 lg-st 2 ja põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 19 lg 1 p-st 2, Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium

otsustab:

Rahuldada Tallinna Halduskohtu taotlus ja tunnistada 29. jaanuaril 1997. avastu võetud omandireformiga seonduvate õigusaktide muutmise seaduse § 1 lg 3 ja § 15 lg 5 kehtetuks.

Otsus jõustub väljakuulutamisel, on lõplik ega kuuluedasikaebamisele.

**Põhiseaduslikkuse järelevalve
kolleegiumiesimees U. LÕHMUS**